

Posudek oponenta diplomové práce

NETŘEBA, Tomáš. *Perspektivy duchovenské služby z pohledu duchovních Pražské diecéze CČSH*. Praha: HTF UK, 2023.

Diplomová práce z praktické teologie obsahuje výzkumnou explorativní sondu, a v tomto smyslu je přínosná i pro empirickou teologii, která má v České republice stále marginální postavení. Její výsledky poslouží k otevření otázek uvnitř konkrétní diecéze a mohou být inspirací pro další výzkum. Zároveň se jedná nejen o zjišťování vlastní cesty k duchovenské činnosti, ale i motivace a dalších perspektiv s ohledem na budoucí působení vybraných duchovních. Téma jako takové je postaveno na jedné teologické perspektivě – teologii CČSH, z tohoto důvodu je logický deficit literatury.

Formální stránka práce je jednotná a jsou vyznačeny delší citáty, odkazy na literaturu jsou průběžné, překlepy v povolené míře (např. Frýdl (s. 9) – má být velkými písmeny dle normy ISO 690). Odkazy na internetové zdroje v seznamu literatury neobsahují všechny údaje (s. 71), nicméně datum citování obsahují přímo v poznámkách pod čarou.

Teoretická část

Teoretická část je rozdělena do osmi podkapitol a je textově kratší než praktická, což je pochopitelné vzhledem ke stavu literatury k tomuto tématu. Nejdříve je definována duchovenská služba z hlediska stěžejní legislativy (Ústava CČSH, Řád duchovenské služby, Další řády CČSH (1.1)). Dále jsou představena rámcová teologická východiska CČSH (1.2.), „osobnost duchovního“ a „duchovní správa“ (1.3.), včetně duchovních a kvalifikačních požadavků, metodických zásad pro konání praxe a aktuálních současných problematik (1.4.). Kapitoly 1.5.-1.8. reflektují parciální témata, která jsou často dáována do souvislosti s odlukou církve od státu (počty duchovních, motivace, financování a budoucnost stavu duchovních). Oceňuji zařazení typologie duchovních od O. Ruterleho (s. 16 – 18), která ukazuje na poměrně různé osobnostní typy a jejich signifikantní stránky v duchovenské praxi, v tom v podstatě teologie CČSH předběhla dobu. Byť je tato část diplomové práce psána úsporným jazykem, přesto tvoří věcně správnou základnu pro dotazování v praktické části.

Praktická část

V praktické části student nehovoří o výzkumném problému, ale v podstatě jej definuje v rámci hlavního a dílčích cílů výzkumu (s. 34). Výzkumný vzorek byl vzat z Pražské diecéze CČSH a text je v souladu s etikou výzkumu i anonymizací dat.

Přístup fenomenologický je spíše patrný u analýzy dat (s. 35, s. 46), tazatelské otázky student kombinuje s přístupy z designu zakotvené teorie, která je pro teologický výzkum typičtější. Fenomenologický výzkum má pracovat s hloubkovými rozhovory a ptá se, jak respondenti prožívají situaci duchovních, jak ji rozumí a jaký smysl této zkušenosti přisuzují, oproti tomu otázky na vhodnost vzdělání, motivaci nadřizenými a budoucnost cílů spíše na získání určité „teorie“ – tj. obecnější definice jevu. Nejpatrnější vychýlení z fenomenologického přístupu je

ve vyhodnocení, kdy fenomenologická interpretativní analýza (IPA) seznamuje s analýzou dat v jednotlivých fázích výzkumu (obecně student zmínil postup na s. 46, který se ale nepromítl do dalšího textu práce), pak také vypráví příběhy jednotlivců a narativní charakter má i srovnání vzorků mezi sebou. Zde student pod jednu otázku shlukuje signifikantní prvky výpovědí. Ve vyhodnocení bych ale očekávala větší hloubku výpovědí, tj. vyhodnocení spíše přináší zjištění ke kategoriální saturaci (typické pro zakotvenou teorii).

Použití IPA v teologii není časté, z České republiky mohl být zohledněn článek od J. Kaňáka a B. Rackové: *Návrh modifikace Interpretativní fenomenologické analýzy (IPA) pro účely empirické teologie (Caritas et Veritas, 2020)*.

Vzhledem k explorativní sondě, která má popsat jevy, které výzkumně nejsou známy (to není v rozporu s tím, že něco tzv. „víme“ ze zkušenosti zdola), propojení obou kvalitativních designů je v pořádku, byť mělo být vysvětleno. Obávám se ale, že to přesahuje rámec možností studenta magisterského studijního programu teologie. Vzorek pak těmto designům plně odpovídá.

Vytknout lze ještě pojem „zkušební rozhovor“, „cvičný rozhovor“ (s. 39), používáme pojem pilotáž, v které ověřujeme metodu sběru dat, v tomto případě rozhovory. V představení vzorku a analýze bych očekávala diferencování na respondenty R 1-5 tam, kde si to žádá logika textu (typické pro citování výroků), písmenkové zkratky jsou dostatečnou anonymizací dat. Není-li uveden věk, lze alespoň napsat, v jakých dnech a jak dlouho byl rozhovor veden. IPA počítá s jedinečností a nezaměnitelností subjektivní zkušenosti a tudíž i výroků, které ve vyhodnocení splývají.

Celkově student provází čtenáře praktickou částí jasně, a to prokazuje zvládnutí metodologie pro něj v dostupných možnostech. Ve vyhodnocení mohly být více představeny osobní zkušenosti respondentů a k deskripci přidána reflexe s ohledem na aktivní službu respondentů. Vzhledem k určitým velmi aktuálním otázkám současné církevní praxe, zřejmě snaha o důslednou anonymizaci (neidentifikaci osob – viz použití „nutných úryvků“, s. 37) ochudila vyhodnocení (k tomu by se měl student při obhajobě vyjádřit). Oceňuji obsahovou provázanost obou částí práce a také představení významu tazatelských otázek.

Podněty pro obhajobu:

1)Není mi jasné použití „doplňkové metody zúčastněného pozorování“ pro stanovení okruhů tazatelských otázek (s. 37, s. 53). Otázky jsou ověřovány v pilotáži. Oproti tomu je zúčastněné pozorování metoda sběru dat – zde by to znamenalo, že student byl sám aktivním účastníkem konkrétních aktivit s každým respondentem a přitom ho pozoroval.

Pokud pojmem „okruhy“ student myslel větší celky, do kterých tazatelské otázky spadají, pak se jedná o výzkumné otázky, které mohou vznikat a modifikovat se i během výzkumu, tj. např. i v rámci analýzy a vyhodnocení dat.

2)Pozoroval jste ve svém vzorku osobnostní rysy duchovních ve smyslu typologie O. Ruterleho, tj. jak sebe respondenti vnímají jako duchovní?

3) Jakou problematiku formulovanou respondenty považujete pro církve za nejzásadnější a jaká navrhuje doporučení pro řešení i tzv. posunutí se v církevní i vědecké diskuzi?

Celkové hodnocení

Teoretická část tvoří přiměřený byt' obecnější základ pro praktickou část, obě části jsou provázány. Změna metodologie (sběr a práce s daty) dána vnějšími okolnostmi znamená nejistotu pro studenta a často i redefinici výzkumného problému a výzkumných otázek. Dokážu si proto představit, že tím došlo k provázání dvou odlišných kvalitativních výzkumných designů. Vzhledem k této okolnosti i časové dotaci na metodologii ve studijním programu husitská teologie, hodnotím velké úsilí studenta a navrhuji **hodnocení 1-2**.

V Praze dne 13. 1. 2024

doc. ThDr. PhDr. Mgr. Noemi Bravená, Th.D., Ph.D.